

תלמוד. דבר האבד כדרכו ושלא כדרכו (מס' מועד קטן ו/ב-ז/א)

סיכום המשנה א, ד: שמוטר לצוד בחול המועד בעלי חיים המזיקים לשדות, (חפרפרות (= אישות) ועכברים). יש הבדל בין סוגי השדות: בשדה אילן, שבו הנזק לעצים עלול להיות גדול, חכמים מתירים לצוד כדרכו הרגילה. בשדה תבואה, הנקרא שדה הלבן, מותר לצוד רק בשינוי, כלומר שלא בדרך הרגילה.

גמרא.

צדין את האישות.

מאי אישות? אמר רב יהודה: בריה שאין לה עינים.

אמר רבא בר ישמעאל, ואיתימא רב יימר בר שלמיא: מאי קרא? (תהלים נח 9) כְּמוֹ שֶׁבָּלֹל תִּמָּס יִהְיֶה, נִפְלְ אִשָּׁת בֶּל חָזוּ שְׁמֶשׁ. דוד המלך התפלל שהרשעים יאבדו במהירות, כמו שבלול שנמס והולך, וכמו האישות (חפרפרת עיוורת) שנופלת ומתכלה בלי לראות את אור השמש.

תנו רבנן: צדין במועד את האישות ואת העכברים משדה הלבן ומשדה האילן כדרכו בימות החול המועד, ומחריבין חורי נמלים.

כיצד מחריבין חורי נמלים? רבן שמעון בן גמליאל אומר: מביא עפר מחור זה ונותן לתוך חור זה, והן חונקין זה את זה. לכל מושבת נמלים יש ריח משלה. כשהנמלים מרגישות נמלים זרות או עפר ממושבה אחרת, הן תוקפות זו את זו, וכך הקן נפגע או נהרס.

אמר רב יימר בר שלמיא משמיה דאביי: והוא דקאי בתרי עברי נהרא, והוא דליכא גשרא, והוא דליכא גמלא, והוא דליכא מצרא. עד כמה - עד פרסה בתנאי ש:

(א) שני הקנים יהיו נמצאים בשני צדי הנהר.

(ב) שלא יהיו ביניהם לא גשר, לא קרש ולא חבל.

(ג) שיהיו רחוקים זה מזה פרסה. (לפי שיטות שונות, בממוצע: 4 ק"מ).

העצה להעביר עפר מקן אחד לקן אחר מועילה אך ורק אם מדובר בשתי מושבות נמלים שאינן מכירות זו את זו¹.

¹ נמלים מזהות מי שייכת למושבה שלהן בעיקר באמצעות חתימה כימית מיוחדת של המושבה. כאשר נמלה פוגשת נמלה שהריח הכימי שלה שונה מה'ריח' המוכר של הקן, היא עשויה לזהות אותה כזרה ולתקוף אותה. המחקר הראה שגם עפר הקן עצמו קולט את החומרים הכימיים האלה ויכול להעביר אותם בין נמלים.

עם זאת, רבותינו הוסיפו שמדובר בשתי אוכלוסיות נפרדות שאינן מכירות אלו את אלו. דבר שהמחקר עוד לא הוכיח. (עיין National Library of Medicine, <https://pubmed.ncbi.nlm.nih.gov/22461777>)

וחכמים אומרים: משדה האילן כדרכו, ומשדה הלבן שלא כדרכו רש"י: כי בשדה האילן ההפסד מרובה, ובשדה הלבן, אין ההפסד כל כך ולכן ישנה.

תנו רבנן: כיצד 'כדרכו'? - חופר גומא, ותולה בה מצודה.

בשדה אילן, שבו הנזק של העכברים והחפרפרות גדול יותר, מותר לצוד אותם בדרך הרגילה: חופרים בור ומניחים בו מלכודת.

כיצד 'שלא כדרכו' - נועץ שפוד, ומכה בקורדום, ומרדה האדמה מתחתיה.

בשדה תבואה, שבו הנזק קטן יותר, צריך לעשות זאת בשינוי: לא חופרים בור בצורה מסודרת, אלא תוקעים שיפוד או כלי בקרקע, מנענעים או מכים סביבו, וכך נוצר החור בדרך עקיפה.

תניא, רבי שמעון בן אלעזר אומר: כשאמרו 'משדה לבן שלא כדרכו' - שמותר לצוד אישות ועכברים, לא אמרו אלא בשדה לבן הסמוכה לעיר. אבל בשדה לבן הסמוכה לשדה האילן - אפילו כדרכו, שמא יצאו משדה הלבן ויחריבו את האילנות. ובמקום הפסד גדול, מודה רבי יהודה שמותר לצוד אותם כדרכו.

הלכה. רמב"ם, הלכות ברכות

ו, יז: נוטל אדם ידיו שחרית כשנוטל ידיו שלא לצורך אכילה כגון תפילה ... ומתנה עליהן כל היום, ואינו צריך ליטול את ידיו לכל אכילה ואכילה. והוא: שלא יסיח דעתו מהן. אבל אם הסיח דעתו מהן, צריך ליטול ידיו בכל עת שצריך נטילה. לקריאת שמע, לתפילה או לאכילה.

ו, יח: לט עוטרף² אדם את ידיו במפה ואוכל בהן פת³, או דבר שטיבולו במשקה, אף על פי שלא נטל ידיו. המאכיל לאחרים, אינו צריך נטילת ידים. והאוכל צריך נטילת ידים, אף על פי שאחר נותן לתוך פיו ואינו נוגע במאכל. והוא הדין לאוכל במגריפה מזלג שצריך נטילת ידים.

² לדוג' ש"א כא 10: כשאחמילך כהן גדול מגלה לדוד שחרב גלית לויטה בשמלה אחרת האפוד.

³ מובא במס' חולין קז/ב: "התירו מפה לאוכלי תרומה ולא התירו מפה לאוכלי טהרות". הרמב"ם הבין שהאיסור נאמר דווקא למי שאוכל חולין בטהרה ואילו הראב"ד הבין ש'היתר המפה' נאמר רק לאוכלי תרומה, ולא לאוכלי פת חולין.

מוסר. ספר שערי תשובה לרבינו יונה שער ג

קצד)

רבנו יונה מחלק את החנפים לתשעה סוגים :

הסוג החמישי של חנפים : המייחס סמכות למי שאינה ראויה לו.

איש כי יאמינו בני אדם בדבריו, וסמכו כל השומעים על דבריו נניח איש שכולם מאמינים לו, ויתכון לנשא אחד העם ומתכוון לכבד אחד ממכריו או גואלו הקרוב אליו באהבתו אותו או אחד מבני משפחתו, ויאמר עליו כי הוא איש חכם ומפרסם שהוא חכם, והוא בן לא חכם אבל אינו כן, והיה לפוקה מכשול וצור מכשול כי יסמכו על הוראותיו וסומכים על הוראותיו הלא נכונות, ועל פיו יהיה כל ריב, ויעוות משפט. ומה תהיה התוצאה? ואת העולם יחריב.

החנף הוא אדם המשבח אחר בתכונות שאין בו, כי השבח עלול לגרום לאחרים לסמוך עליו ולהינזק.

וכן כי יאמר על איש כי הוא נאמן רוח, ולא הכירו אם הוא איש אמונים או בן לא אמן בו, ואולי ישמע השומע ויפקידהו על ביתו, וכל יש לו יתן בידו ימסור לו לנהל את עסקיו, וכחש בו לאמר ובסופו של דבר, ההוא מכחיש ואומר: 'לא ראיתיך!' לבסוף אותו אדם בוגד באמון וכופר בכל, ואומר: לא היו דברים מעולם.

ואמרו רבותינו (מס' סנהדרין ז/ב): כל המעמיד דיין שאינו הגון כאילו נטע אשרה, ובמקום תלמיד חכם כאילו נטע אשרה אצל מזבח⁴. והיה מי שהקים לראש בימים הראשונים מי שאינו ראוי להורות, קראו עליו מקרא שכתוב (חבקוק ב 19): הוי אִמֹר לַעֲץ הַקִּיצָה, עוֹרֵי לְאָבֶן דּוֹמָם כְּבִיכּוֹל אוֹמְרִים לַחֲפֹץ דּוֹמָם: 'קום, הורה לנו מה לעשות!' אבל הרי אין בו דעת. הוא יורה הנה הוא תפוש זָהָב וְכֶסֶף מִבְּחוּץ הוא נראה מכובד ומרשים, עטוף זהב וכסף, וְכָל רוּחַ אֵין בְּקִרְבּוֹ. אבל בפנים אין בו רוח, דעת וחכמה.

ועתיד הקב"ה להפרע ממעמידיו, שנאמר (חבקוק ב 20): וְה' בְּהִכָּל קִדְשׁוֹ, הִס מִפְּנֵי פֶל הָאָרֶץ.

⁴ הנוטע אילן אצל המזבח או בכל העזרה בין אילן סרק בין אילן מאכל, אף על פי שעשאו לנוי למקדש וליופי לו, הרי זה לוקה שנאמר 'לא תטע לך אשרה כל עץ אצל מזבח ה' אלוֹקֶיךָ', מפני שהיה זה דרך עובדי כוכבים נוטעין אילנות בצד מזבח שלה כדי שיתקבצו שם העם. (רמב"ם, עבודת כוכבים ו, ט)